

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

20^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1912

De Hollandsche en Westfriesche Duiten. 1739—1780. 1)

De Raden en Meesters-Generaal der Munten in de Vereenigde Nederlanden hadden in 1738 de Staten van Holland en West-Friesland er op gewezen, hoe sedert 1723 (ingevolge de authorisatie van 11 April 1722) in deze provincie geen duiten meer waren geslagen en hoe zich nu, vooral in het Zuider-kwartier (Holland), eene groote schaarschte dezer munt had doen gevoelen. Zij hadden daarbij de mededeeling gedaan, dat op dien tijd de Zweedsche duitplaten (ook wel blinde duiten genoemd) voor 69 2) gulden per 100 pond te koop waren en als hunne meening te kennen gegeven, dat eene hoeveelheid ter waarde van 30000 gulden wel in de bestaande behoefte zoude kunnen voorzien.

De Staten van Holland en West-Friesland gaven aan de Raden en Muntmeesters-Generaal bij beschikking van 25 Juni 1738 authorisatie tot inkoop van 35 à 36 duizend pond Zweedsche koperen duitplaten en bij beschikking van 17 December van datzelfde jaar authorisatie tot inkoop van 12 à 13 duizend pond inlandsche-Veluwsche koperen duitplaten om deze „buiten schade van den lande” tot duiten te doen munten.

Deze authorisatiën werden in de volgende jaren eenige malen herhaald en wel :

op 22 Maart 1741 tot inkoop van 25 à 30 duizend pond Zweedsche koperen duitplaten ;

---

1) Naar de zes rekeningen, berustende in het Rijksarchief te 's-Gravenhage, Inventaris-Domeinen-Holland n°. 689.

2) Aldus het handschrift. Zal wel 79 moeten zijn.

op 9 Augustus 1753 tot inkoop van 34 à 35 duizend pond koperen duitplaten ;

op 6 Februari 1765 tot inkoop van koperen duitplaten tot een bedrag van ongeveer 30000 gulden ;

op 7 Juni 1769 tot inkoop van koperen duitplaten tot een bedrag van ongeveer 12000 gulden, en

op 20 Augustus 1779 tot inkoop van 34 à 35 duizend pond koperen duitplaten.

De tot betaling der in te koopen duitplaten benodigde gelden werden telkens uit 's lands kas voorgesloten 1) om na de verzilvering der duiten weder aan het comptoir-generaal te worden terugbetaald.

De Muntmeesters-Generaal 2) kweten zich van de hun opgedragen taak door in te koopen :

volgens contract van 26 Juli 1738 van de kooplieden ANTHONY en JOHANNES GRILL te Amsterdam 38775 pond Zweedsche duitplaten, die bij naweging op de Dortsche munt 145 pond overwicht bleken te hebben ;

volgens contract van 13 Januari 1739 van DANIEL MITZ, koopman te Amsterdam, 12786 pond Veluwsche duitplaten met een overwicht van 46 3) pond ;

volgens contract van 1 April 1741 van de genoemde kooplieden GRILL 13750 pond Zweedsche duitplaten ;

blijkens kwitantie van 2 Juni 1742 van dezelfde kooplieden 17050 pond Zweedsche duitplaten, de beide laatste partijen met een overwicht van 195 pond ;

volgens contract van 17 Augustus 1753 van DANIEL MITZ voornoemd 34752 pond Veluwsche duitplaten met een overwicht van 33½ pond ;

---

1) Ingevolge resolutie van de Staten van Holland en West-Friesland d.d. 25 Juni 1738 hadden de Raden en Muntmeesters-Generaal 21000 gulden voorschot tot aankoop van muntmateriaal voor den nieuwen pijlstuiver. Bij resolutie van 11 Maart 1739 werd bepaald, dat deze som mocht besteed worden tot betaling van de noodige Zweedsche en Veluwsche duitplaten.

2) Al hun werk in deze en de administratie geschiedde door den essaieur-generaal.

3) In de rekening staat bij vergissing 36.

volgens contract van 2 Maart 1765 van JOHAN HESSELS 1), koperhandelaar wonende bij Apeldoorn, 35370½ pond duitplaten, op de Veluwe gemaakt, waaraan bij naweging 18 pond bleek te kort te komen;

volgens contract van 17 Juni 1769 van denzelfde 16545 pond Veluwsche duitplaten met een tekort van 25 pond;

volgens contract van 31 Augustus 1779 van denzelfde 35325 pond Veluwsche duitplaten met een tekort van 199 pond.

In het geheel (met inbegrip van het overwicht en na aftrek van het tekort) werd derhalve eene hoeveelheid van 204531 pond duitplaten ingekocht.

De aangekochte duitplaten werden ter vermunting opgezonden gedeeltelijk naar de Hollandsche munt te Dordrecht, gedeeltelijk naar de Westfriesche munt te Enkhuizen. Er gingen ten minste 148½, ten hoogste 152 stuks. duiten op één pond. Op elke partij gemunte duiten kwam eene geringe hoeveelheid cisailles („cisaliën of qualijk gestempelde duiten”) voor. De twee hier volgende staatjes toonen aan hoeveel pond duitplaten werden afgeleverd, hoeveel pond cisailles en hoeveel stuks voor den omloop geschikte duiten er werden geslagen respectievelijk op de Hollandsche en op de Westfriesche munt.

*   *

*

---

1) Vergelijk Jaargang VIII, blz. 14 van dit Tijdschrift.

OP DE HOLLANDSCHE MUNT TE DORDRECHT.

Jaar	Verwerkte ponden	Cisailles in ponden	Aantal gangbare duiten
1739	34775	56	5249656
1741/2	20751	56 $\frac{1}{4}$	3097592
1754	22641	88 $\frac{3}{4}$	3369708
1765/6	23386	40	3556832
1769	11120	24	1678400
1780	22960	106	3457232
Totaal . .	135633	371	20409420

OP DE WESTFRIESCHE MUNT TE ENKHUIZEN.

Jaar	Verwerkte ponden	Cisailles in ponden	Aantal gangbare duiten
1739	16977	14	2561712
1741/2	10244	14 $\frac{1}{2}$	1530912
1754	12144 $\frac{1}{2}$	29 $\frac{1}{2}$	1816000
1765/6	11966 $\frac{1}{2}$	66 $\frac{1}{2}$	1796800
1769	5400	25	816000
1780	12166	78	1831672
Totaal . .	68898	227 $\frac{1}{2}$	10353096

Uit het bovenstaande volgt, dat de cisailles door elkaar 0.1078 procent van het vermunt koper bedroegen.

De in omloop gebrachte duiten vertegenwoordigden eene waarde van / 192265 : 14 : 8.

* * *

De Muntmeesters-Generaal waren voor de ingekochte duitplaten schuldig :

in 1738	f 79	per 100 pond, maakt	.	/ 30632 : 5 : 0
„ 1739	„ 80	„ 100 „ „	.	„ 10228 : 16 : 0
„ 1741	„ 78	„ 100 „ „	.	„ 10725 : 0 : 0
„ 1742	„ 78	„ 100 „ „	.	„ 13299 : 0 : 0
„ 1753	„ 79	„ 100 „ „	.	„ 27454 : 1 : 0
„ 1765	„ 78	„ 100 „ „	.	„ 27589 : 0 : 0
„ 1769	„ 77	„ 100 „ „	.	„ 12739 : 13 : 0
„ 1779	„ 75½	„ 100 „ „	.	„ 26670 : 7 : 8

Totaal / 159338 : 2 : 8

Zij hadden voor „prompte betaling” nu eens 1, nu eens 2 procent ingehouden tezamen / 2009 : 5 : 8 en alzoo in het geheel aan de leveranciers betaald / 157328 : 17 : 0.

Het overwicht hadden zij op den koop toe genomen, het te kort aan gewicht den leveranciers tegen den inkoopsprijs in rekening gebracht, in het geheel tot een bedrag van / 180 : 10 : 12.

De cisailles werden tegen 10 stuiver het pond 1) van het loon der muntmeesters afgetrokken, wat in het geheel bedroeg / 291 : 17 : 8.

Overeenkomstig de instructie van 18 Januari 1702 ont-

---

1) Van 1765 af behoefde de muntmeester van Holland voor de cisailles slechts 48 guld. per 100 pond te restitueeren. Voor den Westfrieschen muntmeester bleef het oude tarief geldend.

vingen de beide muntmeesters 1) voor toezicht en salaris 2 duiten of 4 penningen per 68 stuks en de munters voor arbeid 5 duiten of 10 penningen per 68 stuks, wat in het geheel bedroeg voor den muntmeester te Dordrecht / 3762 : 17 : 14, voor den muntmeester te Enkhuizen / 1906 : 12 : 14, voor de muntgezellen te Dordrecht / 9408 : 12 : 4 en voor de muntgezellen te Enkhuizen / 4868 : 16 : 10.

Den stempelsnijder te Dordrecht 2) werd 1 gulden voor elk stempel, dien te Enkhuizen 3) 1 gulden voor elk „paar” stempels betaald. Het verdient opmerking, dat in alle rekeningen alleen de arbeid van den snijder der Westfriesche munt per „paar stempels” wordt berekend.

Er werden gesneden en tijdens het werk gebroken :

1739 te Dordr.	200 stempels,	te Enk.	93 paar stempels
1741/2	„ „	157	„ „ „ 50 „ „
1754	„ „	160	„ „ „ 80 „ „
1765/6	„ „	240	„ „ „ 60 „ „
1769	„ „	112	„ „ „ 26 „ „
1780	„ „	318	„ „ „ 20 4) „ „
	Totaal	1187	329

waarvoor in het geheel / 1528 : 0 : 0 werd betaald.

Het geheele werk had plaats gehad onder toezicht van en

1) Te Dordrecht tot 10 Juni 1756 OTTO BUCK, na dien dag Mr. WOUTER BUCK; te Enkhuizen in de eerste rekening (1739) JOHAN KNOLL, in de twee volgende rekeningen (1741-'42, 1754) ANTONI of THEUNIS KIST, in de drie laatste rekeningen (1765-'66, 1769 en 1780) PIETER BUYSKES.

2) Tot 15 April 1765 JOHANNES DRAPPENTIER, na dien tijd ADRIANUS VAN BAERLE.

3) In de vier eerste rekeningen (1739-1766) JAN VAN DIJCK, in de twee laatste rekeningen (1769, 1780) HENDRIK WEYMANS.

4) De Westfriesche stempelsnijder ontving tot nu toe altijd 20 stuiver voor het snijden van een paar stempels. In de rekening van 1780 is sprake van een ander tarief. Daarin worden hem voor het snijden van 20 paar stempels tegen 21 stuiver het stuk 32 gulden toegekend. In de cijfers moet eene fout zijn. Het cijfer 32 is blijkbaar een schrijffout voor 42.

de administratie was gevoerd door den Essaieur-Generaal der munten van de Vereenigde Nederlanden 1). Hij ontving, als van ouds, voor zijne bemoeiingen $1\frac{1}{2}$ procent van het zuiver provenu der duiten, in het geheel f 2883 : 12 : 0.

De Muntmeesters-Generaal moesten van hun beheer in deze telkens rekening doen „aan de kamer ter auditie van des gemeene lands reekeningen” 2) Hun secretaris ontving voor het „apostilleeren en teekenen” van elk der twee eerste reekeningen een loon van 10 gulden, maakt 20 gulden. Waarom deze betaling met de derde rekening ophield, bleek mij niet. Eindelijk vielen er op het werk nog enkele onkosten, die in de hier volgende recapitulatie zijn opgenomen.

RECAPITULATIE.

Baten.

Waarde der geslagen duiten	f 192265 : 14 : 8
Vergoeding voor de cisailles	„ 291 : 17 : 8
	<hr/>
Totaal	f 192557 : 12 : 0

Uitgaven.

Koopprijzen der duitplaten na aftrek van de procenten wegens prompte betaling en van de restitutie wegens te weinig gewicht	f 157149 : 6 : 4
Salaris der muntmeesters	„ 5669 : 10 : 12
„ „ munters	„ 14277 : 8 : 14
„ „ stempelsnijders	„ 1528 : 0 : 0
„ van den Essaieur-generaal	„ 2883 : 12 : 0
„ „ „ Secretaris	„ 20 : 0 : 0

1) In de twee eerste reekeningen (1738-'39, 1741-'42) Mr. JOHAN EMANTS, in de volgende reekeningen (1754-1780) Mr. MARCELLUS EMANTS.

2) De reekeningen werden respectievelijk afgelegd op 26 Juli 1740, 28 November 1742, 20 November 1755, 8 Juli 1766, 1 December 1769 en 19 December 1781.

Voor het inladen en ontschepen en het sleeven der duitplaten, voor vuur, licht en olie voor de schroeven, voor kuipen, voor verloren geldzakken en voor brief- port . . . . . „	701 · 6 : 8
Kosten van vervoer tengevolge van de weigering van Amsterdam om de duiten te ontvangen (zie hierna) . . . . . „	42 : 12 : 0
Totaal	<u>f 182271 : 16 : 6</u>

De baten bedroegen . . . . . f	192557 : 12 : 0
De uitgaven bedroegen . . . . . „	182271 : 16 : 6
Zoodat er ten bate van de Vereenigde Nederlanden overbleef . . . . . f	<u>10285 : 15 : 10</u>

De geslagen duiten werden, ongeveer naar gelang het getal inwoners, gedistribueerd over de verschillende steden van Holland en West-Friesland.

Dordrecht ontving er voor . . . . . f	11946 : 6 : 0
Haarlem „ „ „ . . . . . „	11900 : 0 : 0
Delft „ „ „ . . . . . „	7750 : 0 : 0
Leiden „ „ „ . . . . . „	21450 : 0 : 0
Amsterdam „ „ „ . . . . . „	49700 : 0 : 0
Gouda „ „ „ . . . . . „	7350 : 0 : 0
Rotterdam „ „ „ . . . . . „	17450 : 0 : 0
Gorinchem „ „ „ . . . . . „	3500 : 0 : 0
Schiedam „ „ „ . . . . . „	3450 : 0 : 0
Schoonhoven „ „ „ . . . . . „	2615 : 0 : 0
Brielle „ „ „ . . . . . „	2625 : 0 : 0
's-Gravenhage „ „ „ . . . . . „	12584 : 0 : 0
Alkmaar „ „ „ . . . . . „	6000 : 0 : 0
Hoorn „ „ „ . . . . . „	5800 : 0 : 0
Enkhuizen „ „ „ . . . . . „	6650 : 14 : 0
Edam „ „ „ . . . . . „	2700 : 0 : 0

Monnikendam ontving er voor	f	2700 : 0 : 0
Medemblik „ „ „	„	2808 : 17 : 0
Purmerend „ „ „	„	2759 : 7 : 0
terwijl de muntmeesters er in mindering van hun salaris behielden voor	„	10526 : 10 : 8
Totaal gelijk hiervoor f		<u>192265 : 14 : 8</u>

De muntmeester van West-Friesland had in 1780 voor een bedrag van 5700 gulden aan duiten gezonden naar de stad Amsterdam. 1) Deze weigerde die zending te aanvaarden en zond ze naar Enkhuizen terug. Op die terugzending vielen enkele kosten, zooals men in de hiervoor staande recapitulatie kan zien. De geweigerde duiten werden daarna over eenige staatskantoren verdeeld.

De vijf rekeningen, waaruit ik het bovenstaande heb geput, zijn gehouden op de bekende uitvoerige niet altijd even duidelijke 18e eeuwsche manier.

Tot een gemakkelijker overzicht heb ik de getallen en bedragen der vijf afzonderlijke rekeningen in groepen saamgevoegd. Nu bij deze geheel andere groepeeringswijze mijns voordeeligs saldo gelijk is aan de som der saldo's van de vijf rekeningen, staat het vast, dat in de hiervoor staande getallen geen vergissing is ingeslopen en dat die getallen derhalve volkomen betrouwbaar zijn.

. 's-Gravenhage.

AUG. SASSEN.

---

1) De verzending had plaats in zakken, houdende elk 1600 duiten ter waarde van 10 gulden.